

MEANDER

ROK LXXIX 2024: s. 185–188
ISSN 0025-6285
DOI: 10.24425/meander.2024.152491

KAZIMIERZ PAWŁOWSKI

ORCID: 0000-0003-0474-3330

e-mail: k.pawlowski@uksw.edu.pl

Instytut Literaturoznawstwa, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

DZIEJE FRANKÓW I INNYCH RYCERZY PIERWSZEJ KRUCJATY JEROZOLIMSKIEJ*

DEEDS OF THE FRANKS AND THE OTHER PILGRIMS TO JERUSALEM

Streszczenie: Recenzja przekładu kroniki pierwszej krucjaty pt. *Dzieje Franków i innych rycerzy pierwszej krucjaty jerozolimskiej napisana przez anonimowego autora* – ostatniej pracy książkowej Jerzego Wojtczaka-Szyszkowskiego (1939–2024). *Historia pierwszej krucjaty jerozolimskiej*, napisana w XI wieku przez nieznanego autora, jest jednym z najważniejszych źródeł do poznania średniowiecznych krucjat, a w szczególności pierwszej krucjaty, która zakończyła się zdobyciem Jerozolimy. Pokazuje przebieg wyprawy aż do zdobycia Jerozolimy.

Słowa kluczowe: historiografia średniowieczna; *Dzieje Franków*; pierwsza krucjata jerozolimska; polskie tłumaczenie

Summary: A review of the Polish translation of the anonymous chronicle of the first crusade known as *Deeds of the Franks and the Other Pilgrims to Jerusalem* – the last book publication of the late Jerzy Wojtczak-Szyszkowski (1939–2024). The chronicle, composed in the eleventh century by an unknown author, is one of the most important sources for the medieval crusades, in particular the first crusade ending with the capture of Jerusalem. It shows the course of the expedition up to the capture of Jerusalem.

Keywords: mediaeval historiography; *History of the Franks*; the first Jerusalem crusade; Polish translation

---

* *Dzieje Franków i innych rycerzy pierwszej krucjaty jerozolimskiej spisane przez anonimowego autora*, przeł. i oprac. Jerzy Wojtczak-Szyszkowski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2023, 127 s.

Ten utwór jest dostępny na warunkach licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe (CC BY 4.0), która umożliwia nieograniczone korzystanie, rozpowszechnianie i kopiowanie utworu pod warunkiem odpowiedniego oznaczenia autora i źródła. Zob. <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>

Dzieje Franków i innych rycerzy pierwszej krucjaty jerozolimskiej spisane przez anonimowego autora (Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum) to ostatnia praca translatorska Jerzego Wojtczaka-Szyszkowskiego (dalej: J. W.-Sz.), profesora w Uniwersytecie Warszawskim, wybitnego uczonego, wszechstronnego humanisty, filologa klasycznego i mediewisty¹. Poprzedza ją wiele podobnych opracowań, niezwykle cennych zarówno pod względem naukowym, historycznym i filologicznym, jak i literackim (i warto to podkreślić, bo J. W.-Sz. był nie tylko wybitnym uczonym, latynistą, lecz również utalentowanym poetą, co ujawnia się w formie literackiej jego publikacji, zwłaszcza przekładów). Przypomnijmy, że wcześniej J. W.-Sz. wydał *Kronikę ksiąg polskich*, jedno z najważniejszych i najobszerniejszych źródeł do dziejów polskiego średniowiecza, a zwłaszcza dziejów Śląska², wcześniej *Żywoć Świętej Kingi Jana Długosza*³, opatrzony erudycyjnym wstępem naukowym na temat stylu i języka tego utworu, a jeszcze wcześniej równie znakomitą pracę translatorską poświęconą średniowiecznemu dokumentowi prawniczemu, wydanemu pod tytułem *O obowiązkach osób świeckich i ich sprawach*⁴. Podobnie jak poprzednie tłumaczenia, i to najnowsze jest poprzedzone niezwykle erudycyjnym i cennym pod względem naukowym wstępem oraz uzupełnione *Uwagami do tekstu relacji*, w których tłumacz syntetycznie przedstawił treść dziesięciu opowiadań, na jakie została podzielona narracja.

Wyprawy krzyżowe są przedmiotem zainteresowań, badań i związanych z tym prac wielu uczonych. Pierwszorzędne znaczenie mają w tym dokumenty i przekazy źródłowe, których nie ma zbyt wiele. Jednym z nich jest oddane właśnie polskiemu czytelnikowi dzieło nieznanego autora o łacińskim tytule *Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum*. Według J. W.-Sz. autor był duchownym, uczestnikiem i uważnym obserwatorem wyprawy, dobrze zaznajomionym z przywódcami rycerstwa w niej uczestniczącego. W swojej relacji z krucjaty skupia się, jak podkreśla tłumacz, na sprawach związanych z jej duchem; nie zawsze widoczny jest on w działaniach jej uczestników. Był zapewne, jak przypuszcza J. W.-Sz., człowiekiem ponadprzeciętnie wykształconym, znakomicie władającym ówczesną łaciną. Jego przekaz przyjmuje w wielu miejscach formę nieomal

¹ Poświęcony mu artykuł wspomnieniowy ukaże się w następnym numerze „Meandra” – przyp. red.

² *Kronika ksiąg polskich*, przeł. i oprac. J. Wojtczak-Szyszkowski, Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża, Opole 2019; recenzja mojego autorstwa ukazała się w poprzednim numerze „Meandra”.

³ Id., *Żywoć Świętej Kingi Jana Długosza. Studia nad językiem i stylem*, Perła, Paprotnia 2004.

⁴ *O obowiązkach osób świeckich i ich sprawach. Część szesnasta dekretu przypisywanego Iwonowi z Chartres*, wstęp i przeł. J. Wojtczak-Szyszkowski, WSHiP im. R. Łazarskiego, Warszawa 2009.

reportażu wojennego, co przysparza mu wiarygodności i autentyzmu. Autor nie stroni jednak od swobodniejszego, nawet powieściowego stylu w opisach działań podejmowanych przez rycerstwo. Znajdziemy tu oprócz opisów wydarzeń dialogi, inwokacje, osobiste myśli i sugestie autora relacji, a nawet barwne opisy przyrody. Nie brak też dramatycznych i zarazem drastycznych opisów, jak na przykład w *Opowiadaniu dziesiątym*, opisującym wydarzenia już po zdobyciu Jerozolimy (s. 97–98; 107–108).

Zauważmy – za wstępem tłumacza – że uczeni piszący o wyprawach krzyżowych z jednej strony dostrzegają w uczestnikach krucjat najeźdźców „kierujących się chęcią złupienia bogatego Lewantu i pałających żądzą zemsty za utratę na rzecz islamu terenów Azji Mniejszej”, a z drugiej „wskazują na uczucia religijne rycerstwa, idącego za głosem papieża Urbana II, który na słynnym synodzie w Clermont-Ferrant w listopadzie 1095 roku wezwał chrześcijan, aby zjednoczywszy się, podjęli zadanie wyzwolenia świętych miejsc chrześcijaństwa” (s. 9). J. W.-Sz. podkreśla rolę papieża w inicjacji pierwszej krucjaty (w czym polemizuje z poglądami, które sformułował znany historyk średniowiecza, Christopher Brooke), ale zaznacza zarazem, że inicjatywa papieża wychodziła naprzeciw oczekiwaniom wielu chrześcijan, którzy byli przerażeni ekspansją islamu, poczawszy od opanowania przez nich Jerozolimy w 668 r. „Czara goryczy – jak pisze J. W.-Sz. we wstępie (s. 10) – przelała się, gdy w październiku 1009 roku kalif al-Hakim zniszczył kościół Zmartwychwstania Pańskiego, w którym znajdował się grób Zbawiciela”. „Towarzyszyła temu – pisze dalej – także obawa przed ekspansją islamu na zachód Europy, co najpierw zaznaczyło się opanowaniem południa Półwyspu Iberyjskiego i próbą penetracji kraju Franków” (s. 16). Klęska zadana Arabom przez Karola Młota pod Poitiers w 732 r. tylko na krótko powstrzymała ekspansję islamu. Papiestwo musiały niepokoić wieści o klęsce Greków w 1071 r. pod Mantzikertem, co jednoznacznie wskazywało na zamiary muzułmanów. Papież musiał pamiętać „wydarzenia sprzed dwóch wieków, kiedy muzułmanie po dokonaniu desantu w Italii osiedlali się na jej południu, a Kapuę zniszczyli w roku 841”. „Zdobycie Ostii przez Saracenów w roku 846, wtargnięcie do bazyliki św. Piotra i dotarcie do bazyliki św. Pawła za Murami, które przerażyło, co oczywiście, papieża Sergiusza II (zm. 847) i jego następcę, Leona IV (790–855) [...] było na pewno groźnym memento dla Urbana II” (s. 17). Dodatkowo, inicjując krucjatę, papież chciał zatrzymać rozszerzanie się wpływów muzułmańskich Turków w Ziemi Świętej.

Kończąc, trzeba wyrazić uznanie dla pracy J. W.-Sz. Dzięki jego znakomitemu tłumaczeniu i naukowemu opracowaniu *Dzieje Franków i innych rycerzy pierwszej krucjaty jerozolimskiej* stanowią przede wszystkim nieocenione źródło informacji dla wszystkich zainteresowanych historią krucjat, ale znajdują w tej książce coś dla siebie również miłośnicy średniowiecza, zwłaszcza średniowiecznego rycerstwa, tym bardziej że są one oddane wspaniałą, literacką polszczyzną, nawiązującą do języka średniowiecznych przekazów historycznych, dobrze J. W.-Sz. znanych.

Wszystkie prace translatorskie J. W.-Sz. są znamienite nie tylko pod względem niezaprzeczalnych walorów naukowych, lecz również pod względem literackim, co sprawia, że są one czytane nie tylko przez zainteresowanych tematyką badaczy i uczonych, lecz również szerokie grono czytelników w ogóle, zwłaszcza że są one bardzo ładnie wydane. Dotyczy to też ostatniej pracy, *Dziejów Franków*, która jest nie tylko elegancko wydana w twardej oprawie przez Wydawnictwo Sióstr Loretanek w Warszawie, lecz dodatkowo opatrzona przepięknymi ilustracjami autorstwa Gustave’a Doré.

Argumentum

Censura chronicorum primae expeditionis ad Hierosolimam capiendam, quibus titulus est Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum, Polonice versorum et commentario instructorum a Georgio Wojtczak-Szyszkowski (1939–2024), qui cum hunc ultimum librum edendum curavisset, paulo post de vita decessit.

Bibliografia

- Wojtczak-Szyszkowski, J., *Żywot Świętej Kingi Jana Długosza. Studia nad językiem i stylem*, Perła, Paprotnia 2004
- Wojtczak-Szyszkowski, J. (wstęp i przeł.), *O obowiązkach osób świeckich i ich sprawach. Część szesnasta dekretu przypisywanego Iwonowi z Chartres*, WSHiP im. R. Łazarzkiego w Warszawie, Warszawa 2009
- Wojtczak-Szyszkowski, J. (przeł. i oprac.), *Kronika książąt polskich*, Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża, Opole 2019
- Wojtczak-Szyszkowski, J. (przeł. i oprac.), *Dzieje Franków i innych rycerzy pierwszej krucjaty jerozolimskiej spisane przez anonimowego autora*, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2023